

Відтворення конструкції N be N засобами української мови

В сучасній лінгвістичній літературі визнається значення конструкції N be N як однієї з базових синтаксичних моделей. Дослідники підкреслюють широкі можливості даної конструкції, що зумовлено особливостями семантики іменників, які входять до її складу та багатофункціональністю дієслова “to be”.

Правильний переклад конструкції N be N має велике значення для пересічного читача, тому перекладач має володіти основними методами перекладу конструкції. Для досягнення адекватного перекладу перекладачеві потрібно правильно використовувати регулярні відповідності, а також долати невідповідності мови оригіналу та мови перекладу, що виникають внаслідок структурно-семантичних розбіжностей двох мов. Наше дослідження концентрується навколо значень однієї з базових конструкцій англійської мови – конструкції N be N. Речення з такою конструкцією належать до категорії «сутність» [1, с. 150-151]; їх предикат можна описати словами «ті самі, що», «дорівнює». Сьогодні не існує єдиного погляду щодо визначення семантико-рольових конфігурацій таких речень. Зокрема, Ч. Філмор пропонував вживати для таких семантичних ролей назву есив або транслатив [2, с. 488].

Актуальність обраної теми зумовлена недостатнім вивченням особливостей перекладу речень з конструкцією N be N українською мовою. Об'єктом дослідження є речення, що містять конструкцію N be N у творах С. Моема «На жалі бритви» та «Місяць та мідяки», А. Крісті «Дзеркало тріснуло», інтернет-ресурсі “Wikipedia, the free encyclopedia”, а предметом – специфіка перекладу таких речень з огляду на їх семантичні характеристики. Мета цієї статті полягає в дослідженні семантичної структури речень із конструкцією N be N, а також проблем перекладу, пов'язаних з ними.

Багатство і місткість семантики іменника, нарівні з багатофункціональністю дієслова to be, є тими факторами, які забезпечують конструкції N be N широкий семантичний і функціональний потенціал. Відмінність семантичних функцій іменника в позиції суб'єкта і в позиції предикатива чітко проявляється в рамках даної конструкції. Займаючи певне місце в синтаксичній структурі, слово набуває додаткових значень, які з'являються у нього тільки як у елемента даної структури [3, с. 14].

Семантичний потенціал досліджуваної моделі розглядається на основі класифікації семантичних типів речень Н. Д. Арутюнової [4, с. 17-20]. Дана класифікація ґрунтується на виділенні логіко-синтаксичних «рівнів», тобто тих відношень, які, будучи безпосередньо пов'язані зі способами мислення про світ, в той же час причетні до граматичного устрою мови. Стосовно до матеріалу російської мови Н.Д. Арутюнова виділяє чотири логіко-граматичні «рівні»:

- 1) відношення екзистенції, або буттєвості;
- 2) відношення ідентифікації, або тотожності;
- 3) відношення номінації, або іменування;
- 4) відношення характеристизації, або предикації у вузькому розумінні.

Вибір того чи іншого виду перекладу залежить від особливостей конструкції N be N в конкретному випадку та її семантичного типу, які перекладач повинен розпізнати і зуміти передати їх значення. Так як означена конструкція широко використовуються в текстах усіх стилів, грамотний перекладач повинен розрізнити тематику статті, семантичний тип конструкції та передати максимально зрозумілий та адекватний переклад читачеві.

Структура конструкції N be N у тому вигляді, як вона вживається в англійській мові, не завжди має граматичні відповідники в українській мові, а тому може виявитись незрозумілою для читача при її перекладі українською мовою, і тоді перекладачеві доводиться вишукувати відповідні семантичні конструкції в українській мові, що є непростою задачею та вимагає від перекладача володіння такими якостями, як креативність і почуття мови.

При перекладі конструкції N be N, що належать до семантичного типу характеристизації, слід пам'ятати, що відносини характеристизації виникають при спрямованості розумового процесу від об'єкта до його ознак, стану, властивостей, дії. У цьому випадку деякий об'єкт є заданим заздалегідь. В ньому активним актом мислення виділяється та чи інша ознака. Один з підвидів конструкції характеристизації передає інформацію про ознаки об'єкта, що виявляються за його приналежності до певного класу, яка репрезентується в мові класифікаційною конструкцією N be N: “I've been a call-boy, a stage-hand, a stage-manager, an actor, a publicity man, damn it, I've even been a critic” [5, с. 23].– «Я був хлопчиком, що кликав акторів на сцену, працівником сцени, актором, режисером, рекламним агентом. Я був навіть критиком, хай йому грець» [6, с. 30]. Іменники “call-boy”, “stage-hand”, “stage-manager”, “actor”, “publicity man”, “critic” характеризують об'єкт за професією. Оскільки іменник в позиції предикатива в поданому значенні є засобом прямої номінації, класифікаційне значення можна віднести до характеристизаційного типу конструкції N be N. Український переклад даного фрагменту зберігає номінативний характер структури N be N: вона передається простим реченням зі складеним іменним присудком. Іменник *call-boy* передається українською мовою за допомогою трансформації додавання.

Наступним семантичним типом конструкції N be N, що розглядається в нашому дослідженні, є ідентифікаційний тип. У мові, як правило, є спеціальна синтаксична конструкція, що виражає ідентичність

предмета самому собі і задовольняє при цьому будь-яким екстралінгвістичним умовам. В англійській мові – це конструкція N be N. Таким чином, можна говорити про те, що значення ідентифікації, або тотожності, є властивим конструкції N be N.

Ідентифікація, отже, є результатом порівняння результатів різних знань: прямого та опосередкованого, з метою поєднати в єдиному концепті два образи як різні прояви одного об'єкта: "... *the fat old man sitting in the chair was the lover whom she remembered still...*" [7, с. 287]. – «...старий огрядний чоловік, що сидів в кріслі, був її колишнім коханцем, якого вона досі пам'ятала...» [6, с. 301]. Функція конструкції N be N у даному випадку – поєднання двох образів "*the fat old man sitting in the chair*" та "*the lover whom she remembered still*" як різні прояви одного суб'єкту предикації. Перекладач у даному випадку застосовує трансформацію додавання, зазначаючи, що іменник "*the lover*" позначає саме «колишнього» коханця.

Перекладач зберігає функцію ідентифікації при перекладі, залишаючи номінативну структуру конструкції та перекладаючи її за допомогою номінативного присудку в українській мові: "*She had no doubt that Jack Carr was the father and she was wildly happy*" [5, с. 72]. – «Вона не мало сумнівів, що Джек Карр був батьком її дитини. Вона була неймовірно щаслива» [6, с. 92]. Конструкція "*Jack Carr was the father*" виконує функцію ідентифікації суб'єкта в певній якості, в даному випадку – батька. Українською мовою конструкцію передано за допомогою номінативного присудка «був батьком». Поданий приклад також ілюструє експлікацію значення перекладачем, який застосовує трансформацію додавання: "*was the father*" – «був батьком її дитини».

Навідміну від характеристик типу конструкцій, іменні елементи ідентифікаційних конструкцій зазвичай супроводжуються детермінантами – означеним артиклем, вказівними займенниками, що полегшують ідентифікацію: "... *there was a person she could call this very morning and have that conversation with. That person was her mother*" [7, с. 303]. – «...була єдина людина, якій вона могла подзвонити того ж ранку та поговорити про це. Це була її мати» [6, с. 317]. Іменний елемент конструкції N be N в даному випадку супроводжується присвійним займенником *her*, що допомагає нам визначити тип поданої конструкції як «ідентифікаційний». Перекладачем застосовано трансформацію заміни: іменник + займенник "*that person*" перекладено вказівниковим займенником «це».

Окрім семантичних типів ідентифікації та характеристики, ще одним типом речень із конструкцією N be N є номінативний тип. Повідомлення про ім'я особи, назву об'єкта або явища, тобто про спосіб його означення в тексті, зазвичай будується за наступною моделлю: "...*the active ingredient in garlic is allicin...*" [8]. – «Аліцин - активний інгредієнт в часнику» [8]. Перекладач в даному прикладі застосовує трансформацію перестановки та опущення дієслова "*to be*", вживання якого у подібних конструкціях є менш властивим українській мові, аніж англійській.

Якщо в реченні власна назва в позиції предикативу позначає особу, що відома співрозмовнику, то таке речення вважається реченням денотативної тотожності, а не номінації. Висловлювання: "*I bet you anything he has no idea his wife is the once notorious Mrs. Anthony.*" [9, с. 107]. – «Готовий посперечатися, що він і гадки не має, що його жінка – є та сама сумнозвісна міссіс Ентоні» [10, с. 119], скоріше ідентифікує особистість дружини, ніж повідомляє її ім'я.

Передача конструкції N be N українською мовою – складне завдання в силу її семантичної багатофункціональності. При перекладі конструкції перекладачеві необхідно передати його сенс та відтінки значень, знайшовши аналогічний вислів в українській мові.

Аналіз текстів таких авторів, як С. Моем та А. Крісті, дозволяє зробити висновок, що основною складністю перекладу конструкції N be N є невідповідності у граматичній сфері двох мов. Необхідність максимально точно передати значення конструкції досягається за допомогою інших граматичних або словникових засобів, найчастіше серед них зустрічаються заміна частин мови, заміна членів речення (перебудова синтаксичної структури речення) та додавання.

Література

1. Степанов Ю. С. Имена, предикаты, предложения : Семиологическая грамматика / Ю. С. Степанов. – Москва : Наука, 1981. – 360 с.
2. Филлмор Ч. Дело о падеже / Ч. Филлмор; пер. с англ. Е. Н. Савчиной // Новое в зарубежной лингвистике; пер. с англ. – Москва : Прогресс, – 590 с.
3. Ковалева Л.М. Английская грамматика: предложение и слово: Монография / Л.М. Ковалева – Иркутск, 2008. – 397 с.
4. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы/ Н.Д. Арутюнова – Изд. 4-е, стереотипное. – М.: Эдиториал УРСС, 2005. – 384 с.
5. Maugham W.S. Razor's Edge. – Vintage, 2003. – 320 p.
6. Моем С. Місяць і мідяки. На жалі бритви. – Київ: Дніпро, 1989 г. – 595 с.
7. Maugham W.S. The Moon and Sixpence. – Dover Publications, 2006. – 176 p.
8. Wikipedia, the free encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wikipedia.org>
9. Christie A. The Mirror Crack'd. – Signet, 2000. – 224 p.
10. Крісті А. Тріснуте дзеркало. – Грані-Т, 2006. – 250 с.